

Strasbūrā, 2010. gada 9. jūlijā

CEMAT 15. sesija (2010. gads) 7E. un galīgā redakcija

**Eiropas Padomes telpiskās/reģionālās plānošanas
ministru konferences 15. sesija**

CEMAT/EP

Maskava, Krievijas Federācija

2010. gada 8.–9. jūlijs

**EIROPAS PADOMES DALĪBVALSTU
TĒLPISKĀS/REĢIONĀLĀS PLĀNOŠANAS MINISTRU (CEMAT)**

CEMAT REZOLŪCIJA Nr. 2

**PAR EIROPAS HARTU PAR LAUKU DABAS UN KULTŪRAS MANTOJUMU:
ILGTSPĒJĪGAS TĒLPISKĀS ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANA**

**“LAUKU DABAS UN KULTŪRAS MANTOJUMS KĀ TERITORIĀLĀS
KOHĒZIJAS FAKTORS”**

*Dokumentu sagatavojis Eiropas Padomes
Kultūras un kultūras un dabas mantojuma direktorāta
Kultūras mantojuma, ainavu un telpiskās plānošanas departamenta
CEMAT sekretariāts*

Ministru komitejas Ieteikumā dalībvalstīm Rec.(2002)1 par *CEMAT* “Eiropas kontinenta ilgtspējīgas telpiskās attīstības pamatprincipiem” ir atzīts, ka kultūras mantojuma pievienotā vērtība veicina investoru, tūristu un pārējās sabiedrības piesaisti vietām un reģioniem, kā arī dod nozīmīgu ieguldījumu ekonomiskajā attīstībā un stiprina reģionālo identitāti.

Šī rezolūcija sekmē to pamatprincipu īstenošanu, kas ir saistīti ar “lauku reģioniem” un ar “vispārēju sabiedrības līdzdalību telpiskās plānošanas procesā”, un veicina “Eiropas lauku dabas un kultūras mantojuma novērošanas rokasgrāmatas – *CEMAT*” (*CEMAT* 13. sesijas dokuments (2003)4) izmantošanu.

Šajā rezolūcijā tiek uzskatīts, ka lauku dabas un kultūras mantojums ir patiesa vērtība un to resurss, Eiropas kontinenta ilgtspējīgas attīstības faktors un virzītājs, un tam ir izšķiroša nozīme, lai lauku reģionus padarītu pievilcīgākus un radītu līdzsvaru starp pilsētām un laukiem.

**EIROPAS PADOMES DALĪBVALSTU
TĒLPISKĀS/REĢIONĀLĀS PLĀNOŠANAS MINISTRU (CEMAT)**

CEMAT REZOLŪCIJA Nr. 2

**PAR EIROPAS HARTU PAR LAUKU DABAS UN KULTŪRAS MANTOJUMU:
ILGTSPĒJĪGAS TĒLPISKĀS PLĀNOŠANAS VEICINĀŠANA**

**“LAUKU DABAS UN KULTŪRAS MANTOJUMS KĀ TERITORIĀLĀS
KOHĒZIJAS FAKTORS”,**

*ko pieņēma Eiropas Padomes telpiskās/reģionālās plānošanas ministru
konferences (CEMAT) 15. sesijā, Maskavā, Krievijas Federācijā, 2010. gada 9. jūlijā.*

Eiropas Padomes dalībvalstu telpiskās/reģionālās plānošanas ministri,

ņemot vērā, ka Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikumā dalībvalstīm Rec.(2002)1 par CEMAT “Eiropas kontinenta ilgtspējīgas telpiskās attīstības pamatprincipiem”, Ļubļanas Deklarācijā par “Ilgtspējīgas attīstības teritoriālo dimensiju” (Eiropas Padome, CEMAT 13. sesija, 2003. gads) un Lisabonas Deklarācijā par “Eiropas kontinenta ilgtspējīgas telpiskās attīstības tīkliem: tilti pār Eiropu” (Eiropas Padome, CEMAT 14. sesija, 2006. gads) ir uzsvērtā vietējo resursu stiprināšanas nozīme;

ņemot vērā, ka minētajos dokumentos ir uzsvērtā dabas un lauku kultūras mantojuma vērtība, aizsardzība un nozīme Eiropas attīstībā, kā arī sabiedrības līdzdalība un mobilizēšana, ievērojot pārvaldes principus;

ņemot vērā, ka šo principu piemērošanai ir jāveicina lauku reģionu attīstība, īstenojot konsekventu telpiskās attīstības politiku, un ka tādējādi lauku dabas un kultūras mantojums ir svarīga vērtība, kas ir jāaizsargā un jāattīsta;

uzsverot, ka Eiropas Padome jau ir pieņēmusi vairākas konvencijas, hartas un ieteikumus (vispārējus un specializētus), risinot lauku dabas un kultūras mantojuma jautājumus, proti:

- Eiropas Harta par arhitektūras mantojumu [*European Charter of Architectural Heritage*] (1975. gads), kurā ir runa par tradicionālajiem ciemiem, mantojuma vēsturisko nozīmi un integrētās aizsardzības pieeju,

- Eiropas Konvencija arheoloģiskā mantojuma aizsardzībai [*European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage*], kas kļuvusi pieejama parakstīšanai Londonā 1969. gada 6. maijā un pārskatīta Valletā [*Valletta*] 1992. gada 16. janvārī,

- Konvencija par Eiropas savvaļas sugu un dabisko dzīvotņu aizsardzību [*Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats*], kas kļuvusi pieejama parakstīšanai Bernē 1979. gada 19. septembrī,

- Konvencija par Eiropas arhitektūras mantojuma aizsardzību [*Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe*], kas kļuvusi pieejama parakstīšanai Grenādā 1985. gada 3. oktobrī,

- Ieteikums Nr. R(94)6 par ilgtspējīgu attīstību un lauku apvidu attīstību;

- Eiropas Ainavu konvencija [*European Landscape Convention*], kas kļuvusi pieejama parakstīšanai Florencē 2000. gada 20. oktobrī,

- Vispārējā konvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai [*Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society*], kas kļuvusi pieejama parakstīšanai Faru [*Faro*] 2007. gada 27. oktobrī;

ņemot vērā interesi, ko vairākās valstīs radīja “Eiropas lauku dabas un kultūras mantojuma novērtēšanas rokasgrāmata – *CEMAT*”, kuru telpiskās/reģionālās plānošanas ministri ņēma vērā *CEMAT* 13. sesijā (13 *CEMAT* (2003)4);

ņemot vērā, ka ar hartu, kura ir pievienota šai rezolūcijai, cenšas izveidot saikni starp šiem dokumentiem un padarīt lauku dabas un kultūras mantojumu par patiesu vērtību attiecīgajā teritorijā, par ilgtspējīgas telpiskās attīstības faktoru un virzītāju, kā arī to, ka šī harta veicina lauku reģionu attīstību/ un līdzsvaru starp pilsētām un laukiem;

- 1) pieņem šo hartu;
- 2) apņemas to īstenot atbilstīgi pieejamiem resursiem un pienākumiem;
- 3) iesaka dalībvalstu valdībām, pieņemot lēmumus dažādos pārvaldes līmeņos un nozarēs, ņemt vērā turpmāk izklāstītās vadlīnijas.

PAPILDINĀJUMS

CEMAT EIROPAS HARTA PAR LAUKU DABAS UN KULTŪRAS MANTOJUMU: ILGTSPĒJĪGAS TELPISKĀS ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANA

“LAUKU DABAS UN KULTŪRAS MANTOJUMS KĀ TERITORIĀLĀS KOHĒZIJAS FAKTORS”

Lauku dabas un kultūras mantojums ir patiesa vērtība un resurss, Eiropas kontinenta ilgtspējīgas attīstības faktors un virzītājs, un tam ir izšķiroša nozīme, lai lauku reģionus padarītu pievilcīgākus un radītu līdzsvaru starp pilsētām un laukiem.

Lauku reģioniem (pat vismazāk attīstītajiem reģioniem) ir materiālā un nemateriālā daļa, tiem raksturīgās vērtības un prasmes, tradīcijas un paražas, kurām tiek piešķirta sociāla, kultūras, arhitektoniska un dabiskā vērtība, pagātnes liecība tagadnei. Šis mantojums palielina iedzīvotāju dzīves kvalitāti, ainavu kvalitāti, kā arī attiecīgā reģiona pievilcību gan cilvēkiem, kuri tajā dzīvo, gan šā reģiona viesiem.

Lauki un to dabas un kultūras mantojums ir ļoti jutīgs resurss neatkarīgi no tā, ka laukos ir iespējama jauna veida attīstība un dzīvesveids. Lauku reģionu noriets var nodarīt neatgriezenisku kaitējumu lauku iedzīvotāju dzīves apstākļiem un viņu identitātei, kā arī kaitēt daudziem šā mantojuma aspektiem.

Saskaroties ar dažādo apdraudējumu, kas var kaitēt lauku reģionu dabas un kultūras mantojumam, svarīgi ir būt piesardzīgiem:

- *ēku un arhitektūras mantojums*, ko apdraud mājokļu un dzīvesveida izmaiņas, lielle izaicinājumi, ko rada enerģijas problēmas, novecojušās bijušās lauksaimniecības ēkas, kuras ir raksturīga vietējās arhitektūras iezīme;

- *dabas mantojums un lauku ainavas*, ko apdraud esošā saimniekošana, lauksaimniecības un mežsaimniecības metodes un ražošanas paņēmieni, dzīvojamo ēku būvēšana pilsētu un ciemu nomalēs, jaunas infrastruktūras izbūve, klimata pārmaiņas un kaitējums videi, jo īpaši bioloģiskai daudzveidībai;

- *nemateriālais kultūras mantojums*, ko apdraud zināmā mērā konservatīvais uzskats, kas nostāda tradīcijas pret attīstību un rada priekšstatu, ka lauku kopienu paražas un prasmes ir nolemtas izzušanai.

Ieinteresētajām personām un politikas veidotājiem ir jāņem vērā turpmāk izklāstītās vadlīnijas.

1. Zināšanas un mantojuma atzīšana

Eiropas kontinentā ir bagātīgs lauku dabas un kultūras mantojums, kurš veidojies gadu garumā cilvēku darbības rezultātā un kuram raksturīga augsnes tipu, reljefa, klimata un kultūraugu daudzveidība.

Šis mantojums ir saistīts ar tādām jomām kā vēsture, arhitektūra, arheoloģija, māksla, kultūra, jo īpaši mutvārdu kultūra, tehnika, prasmes, tostarp pārtikas pārstrādes prasmes, vide un dabiskās un cilvēku veidotās ainavas.

Mantojuma vērtība nav acīmredzama, bet tā atzīšanai ir vajadzīga izpratnes palielināšana, kas ir daļa no jēdziena “mantojuma veidošana”.

Lai priekšmetu, objektu vai prasmi (vai to grupu) izceltu laikā un telpā un nodotu to nākamajām paaudzēm, ir svarīgi, lai tas kļūst par “kopīgu īpašumu”, piešķirot tam “nozīmi”.

Piemērojot politiku attiecīgajām teritorijām, politikas veidotājiem ir jāveicina dabas un kultūras mantojuma attīstība:

- strādājot ar iedzīvotājiem, jo īpaši jaunatni, lai viņi apzinātos lauku dabas un kultūras mantojuma vērtību, un iesaistot viņus ar šo mantojumu saistītu problēmu risināšanā;

- veicinot mantojuma aizsardzību ar mehānismiem, kuru pamatā ir pārrunas ar šā mantojuma daļu īpašniekiem vai iespējamiem lietotājiem;

- sekmējot tādas mācību iniciatīvas par dabas un kultūras mantojumu, kurās tiek izmantotas ieinteresēto personu un organizāciju darbības un kuras tiek iestrādātas skolas mācību plānā vai ārpusklases nodarbībās, izmantojot konkrētus mācību priekšmetus (māksla, vēsture, literatūra, vides zinātne utt.) vai izpratnes palielināšanas pasākumus (stundas par dabas un kultūras mantojumu, stundas par konkrētām tēmām “izzināšanu”, izglītojoši izbraucieni utt.);

- sekmējot un palīdzot izveidot vietas, kur organizēt sanāksmes, pasākumus, ar dabas un kultūras mantojumu saistītas dienas un forumus diskusijām par šo mantojumu;

- veicinot vai organizējot dabas un kultūras mantojuma uzskaitīšanu, jo īpaši vietējās sabiedrības līmenī, kā arī šā mantojuma izpēti, izmantojot gan dokumentāros avotus, gan vietējo zināšanas;

- attīstot izpēti un pētījumus, kuru mērķis ir atjaunot zināšanas par lauku dabas un kultūras mantojumu un tā pielāgošanu mūsdienu situācijai;

- izstrādājot valsts un/vai reģionālas nozīmes vadlīnijas visām lauku dabas un kultūras mantojumā ieinteresētajām personām, kas izstrādātas, pamatojoties uz Eiropas Padomes "CEMAT Eiropas lauku dabas un kultūras mantojuma novērošanas rokasgrāmatu", un nodrošinot, ka to izplatīšana notiek vietējā, reģionālā, valsts un Eiropas līmenī.

2. Mantojuma izmantošana

Dabas un kultūras mantojumam raksturīgā nezūdamība, kas ir šī jēdziena sastāvdaļa, liek mums domāt par tā izmantošanu.

Ja vien ar to nerīkojas kā ar muzeja eksponātu, tad šā mantojuma elementi pastāvīgi mainās. Atkarībā no nepieciešamības šīs izmaiņas var būt saistītas ar dažādām darbībām: atjaunošanu, nodošanu utt.

Tā kā mērķis ir šo mantojumu nodot nākamajām paaudzēm, vienlaicīgi ievērojot tā funkciju, ar šo mantojumu saistītu projektu attīstīšana ir vispiemērotākais veids, kā nodrošināt tā saglabāšanos.

Politikas veidotājiem un lietotājiem ir jādara viss iespējamais, lai sadarbībā ar katru iespējamo sadarbības partneru grupu novērotu attīstības projekta dažādos posmus (priekšizpēte, noformēšana, iepazīšanās, paveiktā darba pārbaude utt.).

3. Dabas un kultūras mantojums kā ilgtspējīgas attīstības virzītājs

Ja attiecīgā projekta nolūks atbilst sabiedrības vai lietotāju grupas vēlmēm, tad dabas un kultūras mantojums potenciāli var stimulēt kultūras un ekonomisko attīstību.

Lai izmantotu to ekonomikas nolūkā, politikas veidotājiem un ieviesējiem ir jāīsteno divējāda pieeja:

- jārada līdzsvars starp maza mēroga ražošanas metodēm, tradicionālajām prasmēm un inovāciju, dodot iespēju pielāgoties situācijai mūsdienu pasaulē un piedāvājot alternatīvas masveida produkcijas ražošanai;

- paražu izmantošana praksē, lai radītu tūristu, amatnieku, vietējas vai ar kultūru saistītas preces un pakalpojumus.

Pamats dažām šādām pieejām ir izveidots ar tiesību aktu palīdzību, jo īpaši pārtikas pārstrādes nozarē, kur ir ieviesti marķējumi, bet iespēju loks ir plašs, un tas ir jāpaplašina, lai apmierinātu augsto pieprasījumu pēc autentiskuma un kvalitātes.

Politikas veidotājiem:

- ir jāveicina jauns ekonomikas veids, kuras pamatā ir dabas un kultūras mantojums, atbalstot profesionāļus un speciālistus preču un pakalpojumu attīstīšanai, jo īpaši izmantojot dažādus vērtības palielināšanas veidus. Lai to izdarītu, iespējams, var izpētīt attiecīgo reģionu un iegūt informāciju par vietējām prasmēm un izstrādājumiem, iegūt pieredzi, kuras pamatā ir lauku smaržas un garšas, ar kultūru saistīti maršruti (ceļi un takas utt.) ar savstarpēji papildinošu tematiku, kā arī vietas, kas ir saistītas ar konkrētām prasmēm;
- ir jāizmanto vai atkārtoti jāizmanto dabas mantojuma saglabāšanas un pārvaldības tradicionālās metodes, pielāgojot tās mūsdienu prasībām. Šādas metodes var izmantot, lai saglabātu, vairotu un izmantotu senu sugu un šķirņu ģenētiskos resursus.

Visas šīs darbības tieši vai netieši rada darba vietas.

4. Dabas un kultūras mantojums teritoriālās dinamikas centrā

Dabas un kultūras mantojuma uzlabošana var izmainīt attiecīgā lauku reģiona tēlu.

Laikā, kad notiek šo reģionu tēla veidošana un tiek veiktas izmaiņas, pamatojoties uz “dzīvo mantojumu”, ir svarīgi izmantot ieinteresēto pušu un sabiedrības atbalstu un iesaistīt tās minētajos procesos.

Ir ieteicams

- sniegt informāciju par projektiem, kā arī organizēt sabiedrības līdzdalību;
- īstenot ekonomiskas iniciatīvas plašākā attīstības kontekstā;
- koncentrēties uz šā mantojuma kultūras un sociālo dimensiju.

No kultūras viedokļa šī mantojuma uzlabošana ir teritoriju, sabiedrības un indivīdu priekšrocība. Tā palīdz saglabāt kultūras daudzveidību un sniedz bagātīgāku pieredzi.

No sociālā viedokļa šis mantojums rada saikni starp indivīdiem un paaudzēm. Proti, tiek radīta iespēja gūt pieredzi no vecākiem sabiedrības locekļiem, kuriem ir attiecīgas zināšanas un vairāk brīva laika.

Projekta izveide stiprina dialogu un kohēziju. Sociālo attiecību ziņā šādā veidā tiek sekmēta cilvēku piederības sajūta un identitāte. Tas ir veids, kā izbaudīt dzīvi sabiedrībā.

Ir novērots, ka dabas un kultūras mantojumam var būt liela nozīme, lai jaunie lauku reģionu iedzīvotāji varētu veiksmīgāk iekārtoties uz dzīvi. Taču ir svarīgi nodrošināt, ka saikne ar šo mantojumu nepārvēršas par nostalgisku pieķeršanos dzīvei laukos vai par introvertu identitātes apliecināšanas veidu.

Dabas un kultūras mantojuma uzlabošanas procesam ir vajadzīga:

- tāda visaptveroša pieeja attiecīgajā teritorijā, kas izvēršas projektā, kurā tiek ietverti dažādi vietējās attīstības aspekti, jo īpaši pakalpojumu pieejamība attiecīgajā sabiedrībā;
- iekšējās un ārējās saziņas politika saistībā ar šā mantojuma iezīmēm un veiktajām darbībām;

- stratēģija informācijas apmaiņai ar citiem reģioniem, kuriem ir līdzīgas ar dabas un kultūras mantojumu saistītas problēmas vai, kas būtu vēl labāk, pieredzes apmaiņas iespējas un tīkla izveide;

- iekļaušana Eiropas, valsts, reģionālās un vietējās attīstības programmās, kas sniedz gan metodoloģisko pamatu projektu vadībai, gan finanšu resursus.

5. Dabas un kultūras mantojums un tā arodi un profesijas

Dabas un kultūras mantojuma saglabāšanu un uzlabošanu bieži veic apvienības, kuras izmanto brīvprātīgo palīdzību. Šiem cilvēkiem ir ļoti liela nozīme, bet, lai projekti un ar to saistītie attīstības procesi tiktu pabeigti, ir jāiesaista arī speciālisti.

Lai būtu līdzsvars starp iesācējiem un profesionāļiem, kā arī starp darbošanos un kvalificētu iejaukšanos, politikas veidotājiem ir jādomā arī par apmācību nepieciešamību.

Sākumā ir:

- jāuzskaita saistītās kompetences jomas un nozares, kā arī profesionālās prasmes, kuras ir jāpielāgo un jānodod tālāk;

- jāizvērtē ar šo mantojumu saistītie vietējās attīstības pasākumi;

- jāizstrādā darba apraksti;

- jāizstrādā kopīga terminoloģija;

- jāuzrunā dažādas ieinteresēto personu grupas (politikas veidotāji, īstenotāji, apvienību vadītāji, administratīvās iestādes, izaugsmes konsultanti, speciālisti, starpnieki utt.).

Pēc tam šos novērojumus un novērtējumus var izmantot kā pamatu turpmākajā izglītošanā par kultūras mantojuma attīstīšanu, piemēram:

- amata apgūvē apvienojot vispārīgās mācības un praktisko pieredzi ar tehniskiem/izstrādes elementiem, tostarp inovāciju;

- daudzpusīgās profesionāļu apmācībās par dabas un kultūras mantojumu, sniedzot zināšanas par līderību, pārvaldību, starpniecību, reklāmu un tirgvedību;

- mācības pasniedzējiem, jo īpaši tiem, kas strādā ar brīvprātīgajiem.

Lai šādas mācības varētu notikt,

- ir jāizmanto mācību iestāžu atbalsts, tostarp, protams, arodmācības iestādes, bet arī tādas institūcijas, kuras var piedāvāt specifiskākus / īpašākus apmācību veidus, piemēram, mentoringu, darba novērošanu utt.

- ir jāatrod dažādi finansējuma avoti, tostarp sponsori.

Aktivitāšu novērošanai un iesaistīto personu profesionalitātes celšanai, kam ir vajadzīgs izraudzītu pārstāvju atbalsts, ir

- jānodrošina labāka kvalifikācija un sabiedriska atpazīstamība;

- jāveicina darba un sociālā integrācija, jo īpaši saistībā ar jauniešiem un sievietēm, kuras biežāk ir iesaistītas atbalsta sniegšanā un koordinēšanā;

- jānovērš darba stabilitātes trūkums, kas bieži ir sastopams kultūras mantojuma nozarē, dodot profesionāļiem iespēju iegūt plašāku prasmju loku.

Šāda pieeja palīdz stiprināt sociālo saikni starp vietējiem iedzīvotājiem, kā arī starp dažādām sabiedrības daļām un paaudzēm. Tomēr tā būs efektīva tikai tad, ja sabiedrībai līdzdalības procesā tiks sniegtas zināšanas par dabas un kultūras mantojumu.

Vietējā sabiedrība virza attīstību tās teritorijā un rada sabiedrisko vērtību izmaiņas, kas atspoguļo kultūras daudzveidību.

* * *